

Jan Janicki

Modlitwy odnowionej liturgii sakramentu chorych wyrazem wiary Kościoła : "Modlitwa płynąca z wiary uzdrowi chorego..." (Jk 5, 15)

Studia Theologica Varsaviensia 20/1, 157-171

1982

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JAN JANICKI

**MODLITWY ODNOWIONEJ LITURGII SAKRAMENTU
CHORYCH WYRAZEM WIARY KOŚCIOŁA —
„MODLITWA PŁYNAĆ Z WIARY UZDROWI CHOREGO...”
(Jk 5, 15)**

Treść: Wstęp. I. Teologia modlitw liturgii chorych; II. Modlitwy liturgiczne w niebezpieczeństwie śmierci; III. Teologia modlitw nowych formularzy mszalnych; Zakończenie.

WSTĘP

Odnowa liturgii, przeprowadzana przez Kościół po Soborze Watykańskim II, dosięgnęła ostatnio kolejnego etapu, jakim jest odnowiony i bardziej kompletny obrzęd sakramentu namaszczenia chorych¹. Kościół, publikując nową księgę liturgiczną, potwierdza swoją troskę o chorego chrześcijanina. Odnowiony obrzęd ukazuje się jako rezultat bardzo udanego spotkania Ewangelii z wrażliwością dzisiejszego człowieka². „Cierpienia i choroby człowieka to jeden z najtrudniejszych problemów zawsze niepokojących ludzkość. Odczuwają to także chrześcijanie, jednak światło wiary pomaga im przeniknąć głębiej tajemnicę cierpienia i samo cierpienie mężnie znosić. Nie tylko bowiem w oparciu o słowa Chrystusa rozumieją znaczenie i wartość choroby dla własnego zbawienia i dla zbawienia świata, lecz także wiedzą, że gdy zachorują, Chrystus, który za swego życia na ziemi często nawiedzał i uzdrawiał chorych, okaże im swoją miłość”³.

¹ Por. *Ordo unctionis infirmorum eorumque pastoralis curae*, Editio typica, Typis Polyglottis Vaticanis, 1972 (cytowane: OUI). Polskie wydanie: *Sakramenty chorych, Obrzędy i duszpasterstwo*, Katowice 1978 (cytowane: SCh). (Przy cytowaniu OUI i SCh podajemy numerację modlitw i tekstów, a nie strony.)

² Por. np. G. Colombo, *L'unzione degli infermi: dall'uomo al rito*, w: *Il sacramento dei malati. Aspetti antropologici e teologici della malattia*. Liturgia e pastorale, Torino 1975, 91.

³ Wprowadzenie teologiczne i pastoralne, n. 1. (Odtąd cytowane:

Liturgia sprawowana u łóża chorego jest naśladowaniem przez Kościół samego Chrystusa, który wielką troską otaczał chorych w ich potrzebach cielesnych i duchowych, polecając to samo czynić swoim uczniom. Sakrament namaszczenia, którego Kościół udziela swoim wiernym przez namaszczenie i modlitwę kapłanów, jest szczególnym wyrazem tej troski, którą nakazał Pan, a ogłosił w swoim liście św. Jakub⁴. Nowy rytuał sakramentu chorych podkreśla wielką troskę całego Kościoła śpieszącego z pomocą choremu, a jednocześnie „w świętym namaszczeniu, które łączy się z modlitwą płynącą z wiary, wyraża się wiara”⁵ chorego i wiara Kościoła.

Wyrazem żywej wiary Kościoła pozostają zawsze modlitwy, nie będące naturalnie systematycznym wykładem teologii, ale zogniskowane wokół określonej tematyki teologicznej. Dlatego też celem niniejszego studium jest ukazanie wiary Kościoła wyrażonej w modlitwach odnowionego obrzędu chorych. Zatrzymujemy naszą uwagę na tekstach euchologicznych (tekstach modlitw) nowego obrzędu sakramentu chorych, oraz analizujemy teksty trzech formularzy Mszy św.: za chorych za umierających oraz mszy przy udzielaniu wiatyku.⁶ W analizie tekstów modlitw, tworzących w swojej całości odnowioną liturgię chorych,⁷ konieczne było porównanie pomiędzy dawnymi tekstami modlitw i ich aktualną postacią, dla łatwiejszego odczytania nowych treści.

I. TEOLOGIA MODLITW LITURGII CHORYCH

Zakres analizowanych modlitw wyznaczają naprzód obrzędy, które w polskim wydaniu zawarte są pod ogólnym tytułem: „Duszpasterstwo chorych”. Chodzi tu o odwiedzanie cho-

WTP) (Polskie tłumaczenie w: *Sakramenty chorych. Obrzędy...* dz. cyt., s. 14—28).

⁴ Por. WTP n. 5.

⁵ WTP n. 7.

⁶ Nowy Mszał rzymski Pawła VI (cytowany tu: MR z dodaniem numeru wskazującego na stronę w wydaniu typicznym z 1970 r), zawiera te formularze w następującym układzie: „Ad ministrandum viaticum”—MR 740; „Pro infirmis”—MR 815—817; „Pro morientibus”—MR 817. Polskie wydanie SCH, w odróżnieniu od typicznego wydania rzymskiego OUI, zawiera w końcowej części, w rozdziale XII, wszystkie powyższe formularze mszalne (w polskim tłumaczeniu), łącznie ze stałymi częściami Mszy św. (por. SCH s. 208—229).

⁷ Zaznaczmy, że dla pełnej panoramy teologicznej należałoby wziąć pod uwagę czytania i inne teksty biblijne stosowane w obrzędzie sakramentu chorych.

rych, komunię oraz namaszczenie chorych, które to obrzędy w łacińskim wydaniu typicznym obejmują rozdziały I i II. Szczególną uwagę skupiamy na analizie tekstów modlitw obrzędu namaszczenia chorych, gdyż nowy ryt namaszczenia jest w swojej strukturze bardzo różny od poprzedniego i posiada cechy znane już i wspólne wszystkim odnowionym obrzędom sakramentalnym. Jest tu zatem struktura Liturgii Słowa: pozdrowienie i słowo wstępne, akt pokuty, czytanie Słowa Bożego, homilia, modlitwa powszechna, a potem następuje błogosławieństwo oleju, święte namaszczenie wraz z modlitwą, „Ojciec nasz” i błogosławieństwo końcowe.

1. Charakter wspólnotowy sakramentu chorych

Nowy, posoborowy rytuał wyraźnie podkreśla, w samej strukturze obrzędów i we wszystkich tekstach modlitw, wspólnotowy charakter sakramentu namaszczenia. Obrzęd sakramentu chorych jest więc przede wszystkim aktem Kościoła; „chorego zbawi jego własna wiara i wiara Kościoła, który wpatruje się w śmierć i zmartwychwstanie Chrystusa, skąd sakrament czerpie swoją skuteczność” (OUI 7; SCh 7). Charakter wspólnotowy tego sakramentu wskazuje, iż „wszyscy ochrzczeni powinni uważać za swój szczególny obowiązek uczestniczenie w posłudze wzajemnej miłości członków Chrystusa, tak przez walkę z chorobą i spełnianie uczynków miłości względem chorych, jak przez udział w sprawowaniu sakramentów przeznaczonych dla chorych” (OUI 33; SCh 33). Jest więc rzeczą konieczną, do tego należy dążyć, aby w obrzędzie brali udział przynajmniej krewni, członkowie rodziny oraz znajomi chorego. Oprócz szczególnego udziału wspólnoty chrześcijańskiej przewidziana jest pewna nowość: kiedy mianowicie przy jednym chorym obecnych jest dwóch lub kilku kapłanów, mogą oni rozdzielić między siebie poszczególne części obrzędu, a każdy z nich może wkładać ręce na chorego (por. OUI 19; SCh 19).

Teksty modlitw wyrażają i podkreślają udział Kościoła w czynnościach sakramentu przede wszystkim poprzez polecenie chorego „łasce i mocy Chrystusa, by doznał ulgi w cierpieniu i powrócił do zdrowia” (OUI 70; SCh 92)⁸. Chodzi tu głów-

⁸ Por. naukę Soboru Watykańskiego II zawartą m.in. w *Konstytucji dogmatycznej o Kościele, gdzie* w n. 11 czytamy: „Przez święte chorych namaszczenie i modlitwę kapłanów cały Kościół poleca chorych

nie o „modlitwę wiary” (por. Jk 5, 15), do której odwołują się teksty wielu modlitw tego obrzędu: „modlitwa pełna wiary będzie dla chorego ratunkiem i Pan go podźwignie” (OUI 70; Sch 92-wezwanie; OUI 239; Sch 92-modlitwa); „Bracia i siostry, z wiarą módlmy się do Pana za naszego brata... i wspólnie błagajmy” (OUI 73; Sch 96A); „Boże, Ojcze wszelkiej pociechy... wysłuchaj łaskawie modlitwę pełną wiary” (OUI 75; Sch 197); „Wysłuchaj modlitwy płynącej z wiary i uwolnij od choroby wszystkich, którzy będą nim namaszczeni” (OUI 242; Sch 198); „Ojcie miłosierny... z wiarą błagamy Ciebie” (OUI 246; Sch 100E)⁹.

Modlitwa wspólnoty Kościoła, zanoszącego do Boga „modlitwę pełną wiary”, jest potwierdzeniem wiary w obecność Chrystusa w znakach sakramentalnych przez Niego ustanowionych i powierzonych Kościołowi dla naszego zbawienia. Ta „pełna wiary” modlitwa wspólnoty wierzących, płynąca z wiary i wyrażająca wiarę Kościoła, jest sakramentem wiary chorego, jego domowników i bliskich. Ta wiara powinna skłonić chorego, jak i członków rodziny i znajomych, do wyrażenia prośby o przyjęcie kapłana z posługą sakramentalną. „Owa „modlitwa pełna wiary” winna przenikać całą oprawę i atmosferę, w jakiej odbywa się sprawowanie sakramentu. Zrozumiałą jest rzeczą, że odkładanie przyjęcia sakramentu na ostatnią chwilę, gdy chory jest już nieprzytomny i gdy z konieczności trzeba ograniczyć czas wspólnej modlitwy towarzyszącej udzielaniu sakramentu, prowadzi do zubożenia liturgii i tego wyrazu wiary, jakim jest „oratio fidei”; jest zwykłym brakiem lojalności wobec Chrystusa, który pragnie przynieść choremu ulgę, współdziałając z jego wiarą i wiarą jego otoczenia.”¹⁰

2. Paschalna interpretacja choroby

„Człowiek niebezpiecznie chory potrzebuje szczególnej łaski Bożej, aby pod wpływem lęku nie upadł na duchu i podlegając pokusom nie zachwiał się w wierze. Dlatego Chrystus w sakramencie namaszczenia daje swoim wiernym, dotkniętym

cierpiącemu i uwielbionemu Panu. aby ich podźwignął i zbawił (por. Jk 5, 14—16), a nadto zachęca ich aby łącząc się dobrowolnie z męką i śmiercią Chrystusa (...), przysparzali dobra Ludowi Bożemu”.

⁹ Tekst łaciński brzmi następująco: „fidei nostrae precibus adiutus” — „wsparty naszymi modlitwami płynącymi z wiary”.

¹⁰ S. Czerwik, *Odnowiona liturgia sakramentów chorych*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” (=KPD) 4 i 5 (1980) 224.

chorobą, potężną moc i obronę" (WTP 5). Teksty eucharystyczne nowego sakramentu chorych wyraźnie podkreślają związek chorego z Chrystusem i uczestnictwo w tajemnicy paschalnej, co zapewnia chrześcijanom pomoc Tego, który przyjął na siebie ludzkie cierpienia, stając się solidarnym z cierpiącą ludzkością. W obrzędach wstępnych namaszczenia chorych kapłan kropiąc chorego i pokój wodą święconą, przypomina naszą przynależność do Chrystusa, który odkupił nas przez swoją Mękę i Zmartwychwstanie (por. OUI 69; Sch 91). W słowach zaś wprowadzenia do obrzędu, które ma miejsce po pokropieniu wodą, kapłan poucza, że Chrystus, który wiele dla nas wycierpiał, jest obecny pośród nas zgromadzonych w jego imię (OUI 70; Sch 92). W akcie pokutnym znajdujemy nawiązanie do tajemnicy paschalnej Chrystusa, dzięki której dokonano się nasze zbawienie; przez przyjęcie Ciała Chrystusa stajemy się uczestnikami Jego ofiary paschalnej (por. OUI 233; Sch 74 C).

Jednorodzony Syn Boży stał się człowiekiem, aby leczyć nasze choroby — przypomina modlitwa dziękczynna nad olejem. Tajemnica Wcielenia pozostaje dlatego w ścisłym związku z tajemnicą śmierci i zmartwychwstania Chrystusa, jako jedną tajemnicą zbawienia (por. OUI 75 bis; OUI 242; Sch 98, 198). Tajemnica paschalna widziana w tym aspekcie „początkującym” misterium zbawienia, jest bardzo wyraźnie podkreślona w modlitwach po namaszczeniu. Jezus Chrystus przyjął ludzką naturę, aby uwolnić ludzi od grzechów i chorób; poprzez udział w Jego męce również cierpienia chorego chrześcijanina mogą okazać się zbawienne i przynieść owoce duchowe. (OUI 77; Sch 100B).

Nadzieją i umocnieniem dla znajdującego się w wielkim niebezpieczeństwie chrześcijanina jest prawda — przedstawiona w jednej z modlitw po namaszczeniu — że Jezus, Odkupiciel wszystkich ludzi, wziął na siebie nasze cierpienia i zniósł nasze słabości, aby nas zbawić (por. Iz 53, 4; Mt 8, 17). (OUI 244; Sch 100 D).

Tajemnica paschalna Chrystusa to Jego zwycięstwo nad śmiercią i otwarcie nam bramy życia wiecznego. Chrześcijanin, który „toczy ostatnią walkę”, przeżywając agonię, z mocy tej właśnie tajemnicy może czerpać zmiłowanie Boże, odpuszczenie grzechów oraz ulgę dla duszy i ciała (OUI 246; Sch 100 E).

Analizując modlitwy nowego obrzędu sakramentu chorych zauważa się charakterystyczne, bardzo wymowne spojrzenie

Kościół, modlącego się za chorych. Większość modlitw poprzedniego rytuału zawierała prośby o uzdrowienie chorego, z wyjątkiem formuły sakramentalnej, która z kolei mówiła tylko o odpuszczeniu grzechów. Teksty modlitw nowego obrzędu podkreślają oba te aspekty w odpowiedniej równowadze; charakterystycznym przykładem jest tutaj nowa formuła sakramentalna: „...niech Pan... wspomóż Ciebie... Pan, który odpuszcza ci grzechy, niech cię wybawi i łaskawie podźwignie” (OUI 76; Sch 99). Znamienne jest też fakt, że modlitwy zawierają prośby skierowane do Boga o pomoc i ochronę dla „całego” człowieka: dla jego duszy i ciała (OUI 75; Sch 197).

Obserwacje wynikające z analizy modlitw nowego obrzędu namaszczenia chorych potwierdzają znaczne różnice między tekstami dawnego rytuału a tekstami odnowionej liturgii chorych. Niewątpliwą nowością jest wyraźne odniesienie do tajemnicy paschalnej: sakrament chorych, jak każdy zresztą inny, jawi się na nowo jako sprawowanie tajemnicy paschalnej Chrystusa. Modlitwy mówią o Wcieleniu Syna Bożego dla uwolnienia ludzi od ich choroby i grzechu; akcentują mękę i śmierć Chrystusa: namaszczenie daje ufnosć choremu zbawianinowi, że jego udział w Męce i cierpieniach Chrystusa przyniesie zbawienny owoc (OUI 77, 244; Sch 100 B, D). Zostaliśmy odkupieni przez Mękę i zmartwychwstanie Chrystusa (OUI 69; Sch 91); to zwycięstwo Chrystusa nad śmiercią daje nam życie wieczne (OUI 246; Sch 100 E). Namaszczenie chorych staje się więc znakiem eschatologicznym czyli gwarancją całkowitego i definitywnego zbawienia, gdyż Chrystus rzeczywiście „zwyciężył śmierć i otworzył nam bramy życia wiecznego” (OUI 246; Sch 100 E).

3. Duch Święty umocnieniem chorego

Analiza tekstów modlitw sakramentu namaszczenia chorych potwierdza bardzo wyraźnie podkreśloną obecność i działanie Ducha Świętego. Zaznaczmy, że w poprzednim rytuale rzymskim znajdował się jeden tylko tekst mówiący o Duchu św., który uzdrawia słabości chorego.¹¹ Obecność Ducha świętego, który umacnia chorego, jest wielokrotnie uwidoczniiona w od-

¹¹ Tekst łaciński poprzedniego rytuału brzmiał: „...cura... gratia Sancti Spiritus languores istius infirmi”. Tekst ten pozostał w nowym obrzędzie: „...pokrzep łaską Ducha Świętego chorego...” (OUI 77; Sch 100 A).

nowionym obrzędzie. W formule poświęcenia oleju chorych, Kościół prosi Boga „aby zesłał z niebios swojego Ducha świętego, Pocieszyciela i by moc Jego przeniknęła olej” (OUI 75; Sch 197). To błogosławieństwo ma sprawić, że olej staje się ochroną dla duszy i ciała każdego chrześcijanina, a ponadto uwalnia od wszelkich cierpień, chorób i słabości (OUI 75; Sch 197). Duch Święty Pocieszyciel nieustannie umacnia swoją mocą nasze słabe i chore ciało (OUI 75 bis; 242; Sch 98, 198).

Na szczególną uwagę zasługuje nowa, zmieniona formuła sakramentalna obrzędu namaszczenia chorych. Formuła poprzedniego rytuału nie wspominała Ducha Świętego i wskazywała tylko na jeden skutek sakramentu: odpuszczenie grzechów¹²; w ten sposób też namaszczenia, powtarzane na różnych miejscach ciała ludzkiego, nabierały znaczenia przede wszystkim pokutnego. Nowa formuła sakramentalna, biorąc wyrażenie początkujące od dawnej formuły rzymskiej, inspirowane następnie stwierdzeniami Soboru Trydenckiego, dołączając wzmiankę o Duchu Świętym: „...niech Pan... wspomocze Ciebie łaską Ducha Świętego” (OUI 76; Sch 99). Przypomnienie roli Ducha Świętego w tej sakramentalnej formule jest nawiązaniem zapewne do zmian dokonanych już wcześniej w nowych modlitwach eucharystycznych.¹³ Rzeczywiście bowiem „sakrament ten udziela choremu łaski Ducha Świętego, która pomaga całemu człowiekowi do zbawienia, a mianowicie umacnia ufność w Bogu, uzbraja przeciw pokusom szatana i trwodze śmierci” (WTP 6).

Chory chrześcijanin, „umocniony pełnią Ducha Świętego”, otrzymuje pomoc dla duszy i ciała, aby mógł niezachwianie trwać w wierze i nadziei; by wszystkim dawał przykład cierpliwości i mógł świadczyć o Bożej miłości (OUI 243; Sch 100 C). Wydaje się, że w stwierdzeniu „pełnia Ducha Świętego” („*Spiritus tui plenitudine confortatus*”), można dostrzec odniesienie do wymiaru eschatologicznego daru Ducha Świętego udzielanego poprzez obrzęd namaszczenia. Namaszczenie chorych kończy bowiem niejako serię namaszczeń, które zna-

¹² Formuła ta brzmiała następująco: „Przez to święte namaszczenie i swoje najłaskawsze miłosierdzie, niechaj Ci Bóg odpuści cokolwiek przewiniłeś wzrokiem, słuchem, powonieniem, smakiem i mową, dotykem, krokami. Amen.”

¹³ Por. P. - M. Gy, *Le nouveau rituel romain des malades*, „La Maison-Dieu” (=LMD) 113 (1973) 41; M. Augé, *I testi eucologici della nuova liturgia per gli infermi. Analisi e sintesi dottrinale*, w: *Il sacramento dei malati*. dz. cyt., 147.

czyły życie sakramentalne wierzącego (chrzest, bierzmowanie, kapłaństwo), otrzymującego teraz symbol „pełni” i doskonałości. Chodzi o doskonałość, na którą trzeba spojrzeć pod kątem naszej „grzesznej” przeszłości; stąd też naleganie w tym miejscu nowego rytuału na pojednanie całkowite z Bogiem. Tę „pełnię” można także rozumieć jako zapowiedź przyszłej łaski, którą Bóg nas obdarzy; w tym znaczeniu byłby zatem podkreślony udział w ostatecznej rzeczywistości, do której chory zbliża się coraz bardziej.¹⁴ Na powyższe próby rozumienia tego tekstu wskazywałoby jego przeznaczenie: jest zarezerwowany dla chorego wierzącego w podeszłym wieku. Dlatego też wymienione tu dary Ducha Świętego wskazują na stałość, wytrwanie w wierze, pewność w nadziei, przykład cierpliwości i świadczenie Bożej miłości. Błogosławieństwo Ducha Świętego, kończące obrzędy namaszczenia chorych, ma moc by oświecić serce chorego chrześcijanina i zawsze go prowadzić — jak dodaje rytuał w polskim wydaniu (OUI '79; Sch 102).

Wszystkie powyższe obserwacje wskazują jednoznacznie na „dowartościowanie” roli i działania Ducha Świętego w świadomości Kościoła sprawującego, w odnowiony sposób, obrzęd namaszczenia chorych. Duch Święty jest pierwszym darem Zmartwychwstałego Pana, jest dawcą łaski przybranego dziecięstwa (Rz 8, 15 n) i źródłem siły w naszych słabościach (Rz 8, 26).

II. MODLITWY LITURGICZNE W NIEBEZPIECZEŃSTWIE ŚMIERCI

Troska Kościoła o chorego w niebezpieczeństwie śmierci, uwidacznia się w obrzędach i modlitwach, które obejmują treść rozdziału III, IV, V i VI w wydaniu typicznym OUI, a które w polskim tłumaczeniu rytuału rzymskiego zgrupowane są pod określeniem „Duszpasterstwo umierających”. Wymienia się tutaj: wiatyk, udzielanie sakramentów choremu w niebezpieczeństwie śmierci, bierzmowanie i modlitwy przy konających. Przedmiotem naszego zainteresowania w tej części rozważań, będą „modlitwy przy konających” („Ordo commendationis morientium”). Zaznaczmy, że dla wyrażenia aktualnego spojrzenia Kościoła na człowieka, jako na istotę cielesno-duchową, zmieniono już w samym tytule określenie poprzedniego rytuału „commendatio animae” na „ordo commendationis morientium”¹⁵. Nie akcentuje się też już tak

¹⁴ Por. uwagi M. Augé, art. cyt., 147—148.

¹⁵ Zauważa się ponadto, że nowy rytuał dokonał zmiany wszędzie

wyraźnie elementów rytualnych jak np. szaty, woda święcona, zapalona świeca, krzyż... itp.; nowy obrzęd jest raczej zbiorem modlitw, litanii, psalmów, czytań biblijnych — spośród których można dowolnie dokonywać wyboru, a nawet dodawać do nich inne, jeżeli byłoby to wskazane (OUI 140; SCh 188). Wszystkie teksty modlitw przy konających pochodzą, w mniejszym lub większym stopniu, z dawnego rytuału. Nowości należałoby raczej szukać w wezwaniach („Formulae breves”: OUI 143; SCh 191) oraz w czytaniach biblijnych (OUI 144; SCh 192).

1. Umierający we wspólnocie Kościoła

Chrześcijanin umiera w łączności z Kościołem, a dla jaśniejszego wyrażenia tej prawdy, nowy rytuał akcentuje towarzyszenie umierającym w tej ich wyjątkowej sytuacji, jako zadanie stojące przed całą wspólnotą chrześcijan. Wypełnienie tego obowiązku należy głównie do wspólnoty lokalnej, a w szczególności do rodziny i krewnych umierającego, oraz naturalnie do kapłana lub diakona (por. OUI 138, 142; SCh 186, 190).

„Miłość bliźniego przynagla chrześcijan, aby okazywali swoją jedność z umierającym bratem lub siostrą i z nim oraz za niego błagali o miłosierdzie Boże i o umocnienie nadziei w Chrystusie” (SCh 186). Modlitwy, litanie, krótkie wezwanie, psalmy i czytanie Słowa Bożego oraz obecność wspólnoty przy umierającym zmierzają do tego, aby sam umierający, jeżeli jeszcze jest przytomny, „przyjął wródczony człowiekowi lęk przed śmiercią za przykładem Chrystusa cierpiącego i umierającego na krzyżu i aby go przewyciężył nadzieją życia wiecznego i zmartwychwstania, dzięki mocy płynącej od Chrystusa, który umierając pokonał naszą śmierć” (OUI 139; SCh 187).

2. Nadzieja eschatologiczna z wycięstwem nad śmiercią

Wspólnota Kościoła obecna przy łożu umierającego chrześcijanina, wyraża w modlitwach swoją wiarę w życie wieczne. Jest to nadzieja „powrotu do Tego, który ukształtował czło-

tam, gdzie poprzednio mówiło się tylko „anima”. Wyjątek stanowi tu jednakże modlitwa: „Proficiscere, anima christiana.” — „Dusza chrześcijańska, zejdź z tego świata.” (OUI 146; SCh 194).

wieka z prochu ziemi" (OUI 147; Sch 194, 2). Śmierć jest powrotem do raju, „znalezieniem” się wśród wybranych Bożych, „dołączeniem do grona Jego owiec” (OUI 147; Sch 194, 2). Jest to też „spoczęcie w pokoju, zamieszkanie na świętym Syjonie, z Najświętszą Bogarodzicą Maryją, ze świętym Józefem, ze wszystkimi aniołami i świętymi Bożymi” (OUI 146; Sch 194, 1).

Śmierć jest wyjściem na spotkanie z Bogiem, „by Go zobaczyć twarzą w twarz i cieszyć się oglądaniem Go na wieki”; na to spotkanie wychodzą, opuszczającym to życie, Najświętsza Maryja Panna, Aniołowie i wszyscy święci (OUI 147; Sch 194, 2). Bóg jest Tym, który obdarza nas życiem wiecznym (OUI 148; Sch 194, 3) i On przyjmuje nas do radości w swoim Królestwie (OUI 149; Sch 194, 4).

Nadzieja chrześcijańska życia wiecznego konkretyzuje się w pewności, że Bóg odpuszcza wszystkie grzechy przez Jezusa Chrystusa, który cierpiał za nas na krzyżu; oddając za nas swoje życie, wybawił nas od śmierci wiecznej i obdarzył życiem wiecznym (por. OUI 147, 148; Sch 194, 2, 3). Z Bożego miłosierdzia dostępujemy zatem zbawienia, dla którego dokonania Jezus Chrystus Zbawiciel świata „miłosiernie zstąpił na ziemię” (OUI 149; Sch 194, 4 oraz OUI 148; Sch 194, 3).

Perspektywa życia wiecznego, przedstawiona przez analizowane modlitwy, znacznie się poszerza i ubogaca przez specjalnie dobrane teksty biblijne. Wprawdzie nie analizujemy tutaj tych tekstów, niemniej jednak warto zwrócić uwagę choćby na niektóre z nich, które wspaniale harmonizują z przedstawioną tu tematyką modlitw. Dla przykładu więc: „mamy w niebie trwale mieszkanie” (2 Kor 5, 1); „zawsze będziemy z Panem” (1 Tes 4, 17); „ujrzemy Boga takim, jakim jest” (1 J 3, 2); „zaprawdę, powiadam ci: Dziś będziesz ze Mną w raju” (Łk 24, 43); „Idę, aby wam przygotować miejsce, i zabiorę was do siebie” (J 14, 2 n): „chcę, aby byli ze Mną tam, gdzie Ja jestem” (J 17, 24) itp. (por. OUI 143; Sch 191).

III. TEOLOGIA MODLITW NOWYCH FORMULARZY MSZALNYCH

Wydaje się, że dla otrzymania pełniejszego obrazu tematyki modlitw odnowionej liturgii chorych, jest konieczne poddać analizie teksty modlitw formularzy mszału rzymskiego (=MR) Pawła VI, które wchodzi w całość obrzędu sakramentu chorych¹⁶.

¹⁶ Wspomnianych tu formularzy mszalnych nie zawiera typiczne wy-

1. Msza święta za chorych

Formularz Mszy św. za chorych (MR 815—817; Sch 208—210) jest w pewnym sensie źródłem podstawowym i najważniejszym, uzupełnianym przez pozostałe dwa zestawy formularzy, związanych z liturgią chorych. Teksty tego formularza mszalnego (kolekta, modlitwa nad darami, modlitwa po komunii) zostały zaczerpnięte z mszału poprzedniego, a pochodzą ze starożytnego Sakramentarza Gelazjańskiego.¹⁷

Treścią tych modlitw, mówiąc najogólniej, jest prośba Kościoła, skierowana do Boga, aby chorzy odzyskali zdrowie i mogli wrócić do społeczności Kościoła, by składać dziękczynienie; aby odzyskali zdrowie i mogli uczestniczyć w życiu Kościoła (modlitwa po komunii). Modlitwy i dary, składane za chorych, wypraszają Boże miłosierdzie i powrót do zdrowia (modl. nad darami)¹⁸. Do tych tekstów modlitw (pochodzących z poprzedniego mszału) Mszał rzymski Pawła VI dołącza nową modlitwę-kolektę (pierwszą), która zawiera głęboką teologię cierpienia i choroby, czerpiąc obficie z tekstów biblijnych. Jezus Chrystus—Syn Boży jest Tym, który dźwigał nasze boleści, jak zapowiadał prorok Izajasz (por. Iz 53, 4; Mt 8, 17), i przez to objawił nam tajemniczą wartość cierpienia¹⁹. Chorzy powinni pamiętać, że należą do tych, którym Ewangelia obiecuje pociechę (Mt 5, 4); poza tym mają czuć się zjednoczeni z Chrystusem cierpiącym za zbawienie świata, jak poucza św. Paweł (Rz 8, 17; Kol 1, 24; 2 Tm 2, 11—12) i św. Piotr (1 P 4, 13).

Znaczenie odkupieńczego cierpienia ludzkiego złączonego z cierpieniami Chrystusa, podkreśla także antyfona na komunię,

danie rzymskie OUI; polskie wydanie (SCH) natomiast załączając formularze Mszy za chorych, za umierających oraz przy udzielaniu wiatyku, dało bardzo praktyczną i konieczną pomoc duszpasterską.

¹⁷ Por. *Liber Sacramentorum Romanae Ecclesiae ordinis anni circuli*, wyd. L. C. Mohlberg, Roma 1968, 222, nn. 1539—1542 („Item orationes ad missam pro infirmum”).

¹⁸ Tekst łaciński w interesującym nas miejscu brzmi: „ut, de quorum periculo metuimus, de eorum salute laetemur”, co zostało przetłumaczone: „i przemień naszą obawę w radosne dziękczynienie”, pomijając aspekt „odzyskania zdrowia”. Poprzednie tłumaczenie tego tekstu (Mszał Piusa V) brzmiało następująco: „abyśmy się cieszyli ich zdrowiem, jak obecnie lękamy się niebezpieczeństwa w jakim się znaleźli”.

¹⁹ Tę samą myśl uwypukla antyfona na wejście (druga), wzięta właśnie z Iz 53, 4.

wzięta z Kol 1, 24 oraz nauczanie Soboru Watykańskiego II w „Konstytucji dogmatycznej o Kościele” (n. 11), który to tekst był prawdopodobnie inspiracją tej modlitwy.

2. Msza św. za umierających

W formularzu mszalnym za umierających (MR 817; SCh 211—212), nowy Mszał wykorzystuje teksty modlitw za chorego, który jest bliski śmierci, z Mszału Piusa V. Mocą ofiary Eucharystycznej umierający zostaje oczyszczony ze wszystkich grzechów (modl. nad darami); Bóg, mocą Eucharystii udziela łaski wytrwania aż do końca (modl. po komunii). Śmierć fizyczna ukazuje się w modlitwie Kościoła jako przejście, pod opieką Aniołów, do życia wiecznego (modl. po komunii); to wieczny odpoczynek po udręczeniach życia doczesnego (modl. nad darami); to wreszcie wyjście na spotkanie z Bogiem, ukazanie się przed Nim bez grzechu (kolekta).

Osiągnięcie szczęścia nieprzemijającego, „otworzenie” ludziom bramy życia wiecznego, stało się możliwe przez śmierć Chrystusa; zostaliśmy odkupieni najdroższą Krwią Syna Bożego i w tym okazała się wszystkim ludziom miłość Boga (kolekta).

Bardzo ważne jest przypomnienie każdemu chrześcijaninowi, by w swoich cierpieniach jednoczył się z cierpieniami Chrystusa Pana; tę myśl podkreśla nowa redakcja tekstu modlitwy-kolekty²⁰.

3. Msza św. przy udzielaniu wiatyku

Chrześcijanin, w najbardziej decydującym momencie swojego życia, w chwili przejścia z tego świata przez śmierć do wieczności, zostaje umocniony Wiatykiem Ciała i Krwi Chrystusa, otrzymując zadatek zmartwychwstania²¹. Według obietnicy Chrystusa, przyjmowanie Eucharystii pozwala przetrwać śmierć: „Kto pożywa moje Ciało i pije moją Krew, ma życie wieczne, a ja go wskrzeszę w dniu ostatecznym” (J 6, 54).

²⁰ Tekst modlitwy-kolekty: „Omnipotens et misericors Deus...” pochodzi z poprzedniego Mszału, ale ze znacznymi przekształceniami został wprowadzony do nowego formularza mszalnego; tekstem źródłowym jest modlitwa z *Liber Sacramentorum Romanae...*, dz. cyt., s. 221, nn. 1535—1536.

²¹ Por. WTP n. 26.

Paschalny charakter wiatyku staje się jeszcze bardziej widoczny i zrozumiały, jeśli udziela się go w czasie Mszy św. i pod dwiema postaciami. Jest to wątpy szczególniejszym znakiem udziału chrześcijanina w dokonującej się podczas Mszy św. tajemnicy Chrystusa i Jego przejścia do Ojca (OUI 26).

Msza przy udzielaniu Wiatyku (MR 740; SCh 213—214) jest formularzem nowym, włączonym do grupy mszy obrzędowych nowego Mszału rzymskiego. Modlitwy tego formularza kładą mocny akcent na paschalny i eschatyczny wymiar Eucharystii: „aby pokrzepiony Ciałem i Krwią Twojego Syna, w pokoju przeszedł do Twojego Królestwa” (kolekta); „aby pokrzepiony Ciałem i Krwią Twojego Syna, przeszedł bezpiecznie do Królestwa światłości i życia” (modl. po komunii).

Do chrześcijanina kończącego ziemski czas życia, przychodzi sakramentalnie Chrystus, aby go przeprowadzić do nowego życia. Chrystus, który jest dla nas drogą, prawdą i życiem, przez swoją mękę otworzył nam — oddając się Bogu jako paschalny Baranek — dostęp do nieba i On wprowadzi nas do wiecznej radości (modl. nad darami). Zjednoczenie się z Chrystusem Eucharystycznym jest więc w chwili śmierci paschalnym przejściem z tego świata do życia wiecznego; jest zwycięstwem nad śmiercią, prowadzi do nowego życia i daje nadzieję na chwalebne zmartwychwstanie.

ZAKOŃCZENIE

Przedstawiona tu, w syntetycznym skrócie, analiza tekstów modlitw nowej liturgii sakramentu chorych, pokazuje wyraźnie wielką troskę Kościoła, by w sposób bardziej odpowiadający dzisiejszej sytuacji chrześcijanina, wyrazić sens chrześcijański choroby.

Otrzymałmy dlatego, w modlitwie Kościoła, spojrzenie daleko więcej (w stosunku do poprzedniego rytuału) pozytywne i pełne nadziei, dzięki wyraźniejszemu podkreśleniu miejsca i znaczenia cierpienia oraz choroby w tajemnicy zbawienia. Teksty jasno akcentują antropologię chrześcijańską, która uczy o nierozdzielnej jedności pomiędzy duszą i ciałem człowieka. Zauważa się ponadto — co zresztą można zaobserwować we wszystkich odnowionych obrzędach — iż teksty modlitw zostały lepiej dostosowane do mentalności człowieka współczesnego, zachowując jednocześnie, ciągle aktualne, elementy tradycji Kościoła.

Nowa liturgia chorych rozważa chorobę, cierpienie i śmierć

chrześcijanina w kontekście wiary, w aspekcie historii zbawienia. Cierpienie włącza człowieka w tajemnicę śmierci i zmartwychwstania Chrystusa: daje zatem udział w tajemnicy paschalnej. Sakrament chorych staje się — poprzez modlitwy Kościoła, Słowo Boże, słowo pociechy, wezwania modlitewne za chorego oraz przez uczestnictwo chorego w sakramencie Ciała i Krwi Chrystusa — autentycznym sprawowaniem tajemnicy paschalnej, a więc sprawowaniem zwycięstwa Chrystusa nad grzechem i śmiercią. W odnowionej liturgii sakramentów chorych, zajmują chorzy nie tylko szczególne miejsce, ale także mają do spełnienia specjalne zadanie. Są oni dla nas żywym świadectwem, byśmy nie zapominali o sprawach istotnych, nadprzyrodzonych, a ponadto, byśmy wierzyli, że „odkupienie ludzkiego śmiertelnego życia ma się dokonać przez tajemnicę śmierci i zmartwychwstania Chrystusa (OUI 4; SCh 4).

Le orazioni della nuova liturgia per gli infermi —
l'espressione di fede della chiesa

Riassunto

L'autore di questo articolo presenta le osservazioni fatte durante l'analisi dei testi delle preghiere dell'„Ordo unctionis infirmorum eorumque pastoralis curae” (Editio typica 1972) e dei tre formulari di messa: „Ad ministrandum viaticum”, „Pro infirmis”, e „Pro morientibus” del „Missale Romanum” (1970).

Limitandosi ai testi eucologici, l'articolo espone i contenuti più caratteristici della rinnovata liturgia per gli infermi. Nostro studio è stato diviso in tre parti, così come si fa nell'edizione polacca del Rituale; la prima parte s'intitola: „Teologia delle orazioni dell'Unzione degli infermi”, la seconda „Le orazioni liturgiche nel rito per la raccomandazione dei moribondi”, e la terza parte costituisce „Teologia delle orazioni dei nuovi formulari per la messa per gli infermi”.

1) I testi eucologici sottolineano il significato ecclesiale e comunitario dell'Unzione degli infermi. Un cristiano infermo, ammalato si trova nella Chiesa, che prega per lui con la „preghiera piena della fede”, perchè l'infermo ottenga vita e salvezza. Le preghiere esprimono la viva partecipazione della Chiesa nell'azione del Sacramento.

2. L'eucologia del nuovo Rituale contiene numerosi riferimenti al

Mistero pasquale. L'Unzione degli infermi è la celebrazione del Mistero pasquale di Christo; si commemora l'incarnazione del Figlio di Dio, la sua passione e la morte, ed anche la sua risurrezione che è vittoria sulla morte e sul peccato, ciò significa la garanzia della salvezza.

3. I testi delle orazioni testimoniano la più viva e ricca presenza e l'azione dello Spirito Santo nel sacramento dell'Unzione a confronto del Rituale anteriore. Lo Spirito Santo ci da la „pienezza” dei suoi doni, la saldezza nella fede, la speranza e la gioia nella testimonianza dell'amore di Dio.

II) Le orazioni liturgiche nel pericolo della morte indicano che ogni cristiano muore nella Chiesa, nella comunità. L'assistenza ai morenti è un compito della comunità locale. I testi delle orazioni hanno lo scopo di aiutare il moribondo, sull'esempio di Cristo, ad accettare la realtà della morte. Le orazioni sono espressione della speranza escatologica, della vita eterna, con Dio, con la Vergine Maria, con san Giuseppe, con tutti gli angeli ed i santi. Questa vita futura è possibile perchè — dicono le orazioni — Dio libera il credente da ogni male per mezzo di Gesù Cristo.

III) I testi eucologici dei nuovi formulari per la messa per gli infermi, esprimono la fede della Chiesa orante che il solo Signore può concedere la salvezza; la morte conduce alla vita nuova in Cristo; Viatico invece costituisce la garanzia e pegno della risurrezione.

J. Janicki